

Н. Б. Годзь

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»***ПИТАННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО МЕТОДУ В АНАЛІЗІ МАЙБУТНЬОГО
ТА ПРОБЛЕМА ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ФУТУРОЛОГІЇ**

Аналізується потреба введення поняття та предмета «екологічна футурологія». Розглядається взаємозв'язок та взаємовплив філософії та екології, філософії та футурології, спектр головних концепцій з наведеної тематики.

Ключові слова: екологія, футурологія, екологічна футурологія, філософія науки, техносфера, природні співтовариства.

Анализируется необходимость введения понятия и предмета «Экологическая футурология». Рассматриваются взаимосвязь и взаимовлияние философии и экологии, философии и футурологии, спектр главных концепций предложенной тематики.

Ключевые слова: экология, футурология, экологическая футурология, философия науки, техносфера, природные сообщества.

The aim of this article is to thoroughly analyze the necessity to introduce the notion and subject of Ecological Futurology. The author considers interrelation and interaction of philosophy and futurology. A range of major concepts in this domain is considered. In This article the author continues to examine futurology and ecology.

Key words: ecology, futurology, ecological futurology, the philosophy of science, technosphere, natural community.

Актуальність проблеми. Людина та людство у цілому бачить себе певним чином вбудованим у моделі, які нею ж і створені, та на сьогодні головним чином продовжує використовуватися та модель, у якій існують три суттєві модулі, а саме – минуле, сучасне та майбутнє. Ми погоджуємося з тим, що це найстаріша модель. Але цей розподіл часу, на наш погляд, всеосяжний саме через простоту для моделювання як відчуття власного, суб'єктивного існування, так й існування об'єктивного, природного середовища та суспільних і природних, технологічних процесів у ньому. З урахуванням розуміння подібної моделі пізнання та традиційної направленості філософії науки на природничонаукову тематику ми намагаємося розглядати під певним кутом і питання саме екологічної футурології як певної дієвої та суспільно-виробничої моделі бачення майбутнього (для чого й вводимо до наукового дискурсу цей термін – «екологічна футурологія»). Загальна стратегія мусить полягати в русі від критичного історико-філософського аналізу розвитку моделей співіснування природного та суспільного (наразі і суспільно-виробничого) та базових філософських питань до детального розгляду проєкцій розвитку та можливих варіантів наслідків моделей проєкції сучасного (та минулого) бачення майбутнього, ролі суспільних відносин та потреб суспільства з проблемами розуміння потреби співіснування з природою (наразі й з таким її феноменом як «дика» природа – до речі, саме яка зараз перебуває у тотальному її нерозумінні та неозначеності у межах науково-пізнавальних процесів сучасності). Разом з іншими дослідниками ми дотримуємося точки зору, згідно з якою філософія, окрім усього, ще й багатомірне, складне явище, схильне до широкого кола процесів та найголовніше, що філософія – це «змінне культурно-історичне явище» [див. 9, с. 9]. Справді, ми можемо погодитися з цією точкою зору, відповідно до якої уявлення про мету та функції, можливості філософії, як виявляється, значно більше залежать від певної епохи та від її, так би мовити, історично створе-

ної ментальної скерованості. Не останнє місце при розгляді питання майбутнього та його практичної репрезентації та наслідків, які будуть реалізовані наразі відбування певних проєктивних та узагальнених процесів на рівнях практичного, теоретичного, науково-фантастичного, посідають і суспільні та індивідуальні проєкти та урахування на рівні теоретичної реалізації та можливостей нашого пізнання (наукового, художнього, практично-побутового).

Не в останню чергу потребує розгляду й визначення мети та завдань і самої філософії, філософії науки, питання філософського методу в аналізі майбутнього та викладанні екологічної футурології на рівні суспільно значущих, практичних кроків у реалізації умов для реалізації багатьох уже існуючих природо-, техно- та гуманістично скерованих ідей. Ми намагаємося підвести увагу до створення та реалізації моделі екологічної футурології, розуміння важливості руху в заданому напрямі з точки зору методологічного, освітнього розвитку та досягнення і поширення ідей, створених людством протягом існування духовної, технологічної, наукової та релігійної, правової сфер суспільного життя та існування *У природі та з природою*.

Аналіз останніх ідей і публікацій. Питання тотожності та відмінності розвитку природи та техніки досліджував І. М. Вакула, питання філософсько-антропологічного аналізу біології людини ми знаходимо у В. Ю. Верещагіна, подібній тематиці присвячені праці В. Г. Афанасьєва, Д. С. Сибірської, З. М. Оруджева, Г. К. Алексєєва, В. А. Кутирева, В. В. Стратана, філософським проблемам біології – В. І. Моїсєєва. Проблемами, дотичними до онтологічних питань, займається Ю. В. Вілесов, взаємно детермінованим взаємозв'язком філософського тексту та філософії культури – І. В. Цветкова, моделями нелінійної онтології – Т. А. Зарубіна, цікавими постають праці Ю. В. Селіванова, Е. А. Наймана, В. Р. Бугрової. Питання футурології продовжують висвітлювати І. В. Бестужев-Лада, цікавий феномен «локальної футурології» описує Б. М. Левін, аналізує феномен майбутнього у світовій культурі В. В. Стебляк. Також ми маємо змогу ознайомитися з думкою таких авторів як Federico Mayor, Herman Kahn, J. Cogen. Цікавими є посилання болгарських авторів – Асена Кътова – «Екология и духовно развитие»; Павла Георгиева, Чавдара Палавєєва «Екология и духовне ценности» та збірка «Екология и бдъеще = Ecological future».

У контексті дослідження важливими є думки С. П. Капіці (наприклад, у праці «Демографічна революція та майбутнє людства»), І. М. Савельєвої та А. М. Полетаєва «Історія та час. В пошуках втраченого», розмисли В. В. Шутова, С. Лема, В. Фіногєєва, В. Е. Хазанова, Т. В. Філатова, І. Д. Тузовського, Ю. Ю. Ермолавічуса. Проблеми методу пізнання висвітлюють, наприклад, М. В. Бєвз, В. Л. Удалов, О. А. Івакін. Проблеми філософії та методології науки досить широко представлені у монографії В. Д. Рути «Проблема доказательства в философии». Аналіз певного кола питань системного аналізу проблем сучасності ми знаходимо у працях В. Л. Кузьменко, заслуговують на увагу матеріали, подані у збірці «Футурологія інтелекту...» за редакцією С. П. Корецького, філософські проблеми екології та їх аналіз із методологічного аспекту знаходимо у О. М. Задубрівської. Вищенаведені та ті автори, на роботах яких побудовано аналіз нашої статті (причин обмеженості простору), підтверджують не тільки зацікавленість науковців поставленими проблемами, а й факт необхідності розгляду питань філософії екології й з боку питань філософського методу в аналізі майбутнього та проблем викладання екологічної футурології.

Формування цілей статті. Продовжуючи тематику детального аналізу ролі філософії у сучасному моделюванні та формування уявлення про майбутнє як природи у цілому, так і людини, техносфери, – уявляємо важливим не тільки окреме вивчення та, так би мовити, проєкцію методів пізнання як такого, аналіз Часу у цілому, а й дослідження загальних філософських методів, які працюють в

означеному контексті. Важливим є не тільки вивчення та пошук нового, а й аналіз взаємовпливу та взаємозв'язку поміж існуючими та тими, що колись існували, гносеологічними моделями, певними картинами світу, які найширше були представлені у свій час. Проведення порівняльно-ретроспективного аналізу не тільки досягнень (наразі й технічних) науки у цілому або за галузями є важливою та обов'язковою ланкою наукової роботи. З цього приводу важливим є проведення порівняльно-зіставного аналізу й матеріалу, його подачі у підручниках із філософії та філософії науки, бо саме філософія виконує узагальнювальну, порівняльну, аксіологічну та критичну функції.

Протягом останніх років ми бачимо певну зміну акцентів подачі матеріалу, появу нових проблемних питань, які виводяться на обговорення. Вже сьогодні ми бачимо наші помилки у стратегіях та лініях уявлення майбутнього з його пріоритетами та технологіями – наприклад, у намаганні добиватися створення засобів та технологій «збереження природи», які розроблялися у минулих десятиріччях і які на сьогодні створили нові проблемні поля. Завелика віра у технології та хімічні процеси зумовила не збереження довкілля (коли, наприклад, вважалося, що пластикові пакети та їх використання зберігатимуть ліси), а питання, як можливо тепер знищити та переробити гіперсмітники, що не можуть бути включеними до загально-природного циклу відновлення та перетворення на похідні самою природою. Тяга до мінімізації виробничих витрат та «економічна обґрунтованість» у світогляді підприємців навряд чи спонукає їх самостійно змінити технології та повернутися до старого скла та картону, паперу або розробити щось аналогічне нове. Аналіз та бачення цих та багатьох інших проблемних процесів висвітлює напрям шляху до пізнання предмета екологічної футурології та предмета бачення, уявлення та моделювання відносно предмета майбутнього та його наповненості та скерованості.

Ми звертаємо увагу на той факт, що ще чекають свого дослідження зміни у пріоритетності, якими так багата практична реалізація підходів до спроб та засобів «вивчення» майбутнього. Кожна епоха наробляла та створювала на усіх рівнях власних соціумів певне бачення майбутнього. На нашу думку, поєднує ці епохи лише єдине стратегічне бажання реалізації та пошуку Блага. Ще І. М. Сеченов писав: «Було б, без сумніву, краще, аби суспільство, залишаючись завжди скромним, тихим та благопристойним, йшло незмінно до безпосередньо досяжної та корисної мети та не збивалося з прямого шляху. Але, на жаль, у житті, як і в науці, майже всяка мета досягається кружними шляхами та стає ясною для розуму лише тоді, коли мета вже досягнута» [8, с. 70]. Саме філософія як особлива духовна практика та засіб життєдіяльності розвиненого, повноцінного індивіда і є імпульсом античного «вільного пошуку», як сказав Є. В. Ушаков [див. 9, с. 10].

Однією з головних цілей як філософії, так і науки в цілому, є пошук істини [7, с. 30–67]. Усією дослідницькою роботою ми підтверджуємо цю мету. На шляху до пошуку відповідей на запитання, які виникають внаслідок пошукової діяльності, практичним результатом філософських розмислів та наукових експериментів, споглядання є створення нових царин та галузей знання.

На нашу думку, згідно з певним розвитком людства як такого, а головне, з розвитком системи уявлень про себе та природу і, відповідно, з розвитком системи самоуявлення (не тільки знання про себе, а саме й самоуявлення про себе) та, відповідно, самоозначення та означення Природи, самопромовлення та саморозуміння цих знань та уявлень як таких, ми не можемо бути повністю та тотально втиснутими тільки у рамки жорсткого визначення та стандартизованих даних. Це наче «формула кохання» з однойменного фільму – як тільки творець її віднайде та занотує, у той же час ця формула застаріє, бо або саме життя, або новий дослідник знайде прогалини та невідповідності та буде її доповнювати, а, отже, це вічний

процес, але процес, який можливий. «Філософія це завжди намагання почати все спочатку, і знов і знов поставити надважливі запитання...» [9, с. 10].

Ганна Арендт свого часу писала: «Світ речей, що створила людина (the man-made world of things) і людська майстерність, яку заснував homo faber, стають домом для смертних людей, і їх стабільність лише тоді витриваліша та довготриваліша, ніж завжди мінливий рух людського життя та вчинків, коли вона переступає межі як чистого функціоналізму речей, виготовлених для споживання, так і чистої корисності речей, що виготовлені для використання. Життя в не-біологічному сенсі, проміжок часу, який надається людині між народженням та смертю, виявляється у дії та мовленні (action and speech), що поділяють із життям природи свою природну марність... якщо animal laborans потребує допомоги homo faber у його найвищій спроможності, тобто допомоги художників, поетів, історіографів, скульпторів чи письменників, бо без них лише єдиний продукт їх діяльності – історія, яку вони творять і розповідають, не виживе взагалі» [1, с. 132–133]. Наша мета – зрозуміти, що уся система знання та філософської рефлексії скерована на постійне оновлення знання по себе та довколишній світ, це довготривала боротьба поміж реальним розумінням відповідності у кожному об'єктивного та суб'єктивного.

Виклад основного матеріалу. Ми можемо припустити, що певним чином уся історія природничонаукового, релігійного, технічного та інших будь-коли існуючих типів розвитку людства підтверджує ідею того, що ми *змінюємось не змінюючись*, або *міняємось не мінюючись* (прим. авт.), тоді поєднати нас можливо через ідею наближення до розкриття одного з «вічних» запитань, а саме – питання цілі та вмотивованості нашого життя. Отже, хвилюючим залишається питання бачення нашої ролі й ролі навколишньої дійсності. Рух розвитку наукової та філософської думки, стан змінюваного середовища зробив ближчим інше розуміння, а, відповідно, й більш деталізоване і функціонально навантажене розуміння самої екології як такої. Відповідно, у технологізованому, заполітизованому та відповідно економічно залежному світі [див. 10, с. 3–9; 6, с. 4–26], світі, створеному внаслідок матеріалізації наших ідей, майбутнє все більш бачиться як певний симбіоз, який ми пропонуємо назвати *екологічно орієнтованою футурологією*.

І. М. Сеченов попереджав, що якщо буде реалізовано план фізичного знищення тих, хто займається «позитивно диким бродінням розуму», то тоді зникне розвиток узагалі, оскільки «тому, кому дорога істина взагалі, тобто не тільки у сьогодні, а й у майбутньому, той не стане нагло насміхатися над думкою, яка проникла до суспільства, якою б дивною вона не здавалася...» [8, с. 70]. Але, на наш погляд, слід зазначити, що можливості нової науки та технології у наш час відповідно з їх «батьками» нових ідей мусять ураховувати такий феномен, який у час І. М. Сеченова та його сучасників ще не був настільки очевидно необхідним – бо ще не було розуміння феномену «небезпечного знання» та, відповідно, ще тільки у зародку була ідея, яка означена сьогодні через термін «біоетика», хоча ідея «етики вченого» вже витала у наукових колах.

Сьогодні навіть нові ідеї лякають вмотивовано й невмотивовано невизначеністю наслідків практичного використання результатів нових технологій, бо технології реагують швидше на наукові розвідки та результати отриманого знання – чого варта, наприклад, ідея генномодифікованих продуктів або навіть тварин. Під ці технології неможливо на сьогодні підвести базу споглядання та дослідження, довготривалої фіксації баз результатів – людський організм досить повільно вступає у фазу віку, придатного до народження. Таким чином, зміна поколінь іде повільно, зміни в організмі наставатимуть неявно й побачити та змоделювати наслідки майже неможливо, бо питання стандартів тут досить складне навіть із моральної та моральнісної точки зору. Дотичним до цих проблем ще продовжує бути й питання штучного запліднення людини – наукова спільнота та людство

взагалі зітхнуло спокійніше, коли у перших «дітей з пробірки» почали народжуватись діти *самостійним, природним* шляхом, але це ж тільки перше покоління! Ще не час перестати хвилюватися, ми з вами досить мало знаємо, природний песимізм має право на існування й у даному випадку.

Г. Аренд уже колись писала, що «думка і пізнання – це не одне й те ж. Думка, джерело мистецького твору, є виявом без перетворення чи перевтілення в усій великій філософії, а основний вияв пізнавальних процесів, через які ми набуваємо і накопичуємо знання, – це наука. Пізнання завжди домагається визначеної мети... думка, навпаки, не має поза собою ані завершення, ані мети, і вона навіть не продукує результатів: не лише утилітарна філософія *homo faber*, а й люди діяльності і любителі результатів у науці ніколи не пропускали нагоди показати, що думка зовсім «безкорисна», так само безкорисна, як і твори мистецтва, які вона надихає... Розумові процеси, які підживлює влада мозку, ми звичайно називаємо інтелектом, і цей інтелект можна, очевидно, вимірювати інтелектуальними тестами... У структурі людського мозку закладена здатність примусу, ... якщо правда, що людина це – *animal rationale* у тому значенні, в якому новочасна доба розуміла цей термін, зокрема, як вид тварин, що відрізняється від інших тим, що наділений вищою владою мозку, тоді нововідкриті електронні машини, що іноді викликають розгубленість або збентеженість їх винахідників, і що так дивовижно, «інтелектуальніші» від людей, будуть *homunculi*. Їх, подібно до усіх машин, замінила і штучно поліпшила влада людського мозку, віками дотримуючись освяченого засобу поділу праці, щоб перетворити кожну операцію на найпростіші складові частини. Найвища влада машини виявляється у її швидкості, яка набагато вища швидкісної влади людського розуму; завдяки цій верховній владі машина може виконувати операції розмноження, що є вже переделектронним засобом. Все, що довели великі комп'ютери, це те, що новочасна доба помилялася, коли вірила разом із Гоббсом, що раціональність у значенні «розрахунку наслідків» найвища і, можливо, найлюдяніша з усіх людських спроможностей...» [1, с. 130–131].

Таким чином, розглядаючи питання філософських передумов екологічної футурології, а саме, бачення майбутнього за допомогою більш точного розуміння взаємозв'язку природних резервів та передумов наукової та технічної думки, ми мусимо враховувати, що сучасна наука досить швидко створює трансформовані, міжпредметні зв'язки. Всі ці явища підкреслюють необхідність урахування принципів філософії науки, а саме, принципів інваріантності, споглядальності та достовірності.

Ми вважаємо, що, за допомогою раціональних основ, закони у новій, екологічній моделі світобачення майбутнього з нових позицій будуть продовжувати висвітлювати стару, але не менш важливу ідею – ідею загального зв'язку, загальної єдності усього існуючого. Певною мірою, відходячи від ідеї володарювання над світом за допомогою техніки та від ідеї технічної зміни та «вдосконалення» людської природи, ми не повертаємо у буквальній дії «назад до природи» у розумінні Ж.-Ж. Руссо, але відновлюємо ідею Єдності природи як ідею Єдності буття, як би пафосно це не звучало. За допомогою нашої свідомості, відкриваючи нові можливості природи та техніки як механізму саме збереження природного, через духовну діяльність ми, можливо, будемо ближче до нашого дійсного естетства, ближче до нашої зміненої, але такої незмінної біологічної та соціальної організації, бо «нам не треба робити вибір між Платоном та Протагором, тобто вирішувати, хто – людина чи Бог – повинні бути мірилом усіх речей; однак очевидним є те, що це мірило не може бути ані рушійними потребами біологічного життя та праці, ані утилітарним інструменталізмом виробництва та використання» [1, с. 133].

Вибудовуючи певну філософську теорію, ми спираємось на певну низку допущень та певну модель світу. Саме філософія при науковому пізнанні створює базові теоретичні та методологічні принципи [див. 9, с. 12]. У Г. Аренд ми знахо-

димо таку думку, відповідно до якої Дія як феномен не тільки рухає процеси вперед, вона ніколи не завершується тільки на поєднанні двох партнерів. Вона та її наслідки значно ширше розповсюджуються, але її слабке місце полягає у «слабкості» людського життя та особистісних стосунків (до речі, ми це вже відмічали вище, коли торкалися кола питань перевірності процесів, у яких тим чи іншим чином застосовуються людські життя – через медицину та генні технології). Дія, за Г. Аренд, пов'язана також із непередбачуваністю [див. 1, с. 146 – 147]. На жаль, розширення дослідницького поля та розгалуження наукових галузей має й негативний бік, а саме наука переважується фактичною інформацією, яка в деяких випадках так і залишається невикористаною – тільки філософія, на нашу думку, дає у даному випадку розуміння конкретики [див. 3, с. 3 – 26; 7, с. 30 – 69]. Досліджуючи майбутнє, ми створюємо здебільшого уявні ситуації, які багато в чому не можуть мати аналогів у сьогоденні. Теоретичні розробки у практичному втіленні не завжди справджуються, і це одне із слабких місць футурологічних досліджень [див. 6]. Багато футурологів ставляться до футурології та бачення майбутнього занадто позитивно або практично та прагматично [див. 2].

Сьогодні ми маємо нагоду поєднувати та аналізувати різні футурологічні моделі та підходи. Досить часто через ретроспективний аналіз, а саме через ретрофутурологію можливо вказати прорахунки у здогадках та проектуванні майбутньої дійсності. З іншого боку, саме такий аналіз минулих уявлень дає нам можливість довести, що головна проблема футурологічних досліджень полягає у тому, що, аби описати феномени, які ще не існують у реальності, нам недостатньо ресурсів та меж саме *сьогоденної мови* для відповідного опису та вибудовування нашого метафізичного відчуття, *ще не присутньої Реальності*. Також досить часто багато дослідників відмічають проблему, пов'язану з питанням перевірності збудованих систем та моделей.

Висновки та перспективи подальшого дослідження за даним напрямом

Таким чином, розглядаючи саме філософські підстави, ми поступово наближуємося в екології, а саме в екологічній футурології (термін, який ми пропонуємо та ангажуємо до використання у науковій спільноті) до розуміння якісно нових стратегій та нових форм інтерпретації стратегічного бачення та слідування, побудови практичних та теоретичних програм функціонування у різних виробничих, дослідницьких, виховних, навчальних та інших сферах суспільної діяльності. Певним чином пояснити, та, можливо, й розв'язати певні ситуації може саме екологічна футурологія як згуртована певним чином система знання та світоглядна позиція, яка певним чином скеровуватиме теоретичну та практичну індивідуальну та суспільну стратегічну діяльність у різних сферах духовного та виробничо-наукового життя суспільства. Екологічна футурологія має усі можливості на рівні практичного та теоретичного втілення бути віддзеркаленням внутрішньої потенціальної діяльності багатьох соціальних інститутів та реалізувати практичну мету виживання.

Як показує наш аналіз сучасної філософської та науково-дослідницької літератури, питання дослідження майбутнього потребують структурування, обговорення, правильного та методично сформованого підходу. Проблема викладання екологічної футурології полягає не тільки у детальній розробці запропонованого нами терміна, а й у розробці низки підручників, монографій та статей, за допомогою яких процеси збереження природи та людства стануть ближчими та реальнішими. Необхідно якісно формувати суспільну свідомість, аби в ній зріло поєднувались практичний та теоретичний рівні дії цього феномену.

Бібліографічні посилання

1. Арендт Г. Становище людини / Г. Арендт // Пер. з англ. Марія Зубрицька. – Львів : Центр гуманітарних досліджень, Літопис, 1999. – 254 с.

2. Електронний ресурс: Асоціація футурологов. – Режим доступу: <http://futurologija.ru/>
3. **Коллинз Р.** Наука быстрых открытий как результат скрещивания интеллектуальных сетей / Р. Коллинз // Философия науки. – 2002. – № 2 (13). – С. 3 – 36.
4. **Кулачикова Л. Н.** Теория и методология исследований представлений о социальном будущем : автореф. дисс. канд. филос. наук, спец. 09.00.11 «Социальная философия» / Л. Н. Кулачикова. – Якутск, 2000. – 19 с.
5. **Кьеркегор С.** Страх и трепет / С. Кьеркегор // Пер с дат. Н. Исаевой, С. Исаева. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб ; Республика, 1998. – 384 с.
6. **Молев А. И.** Социокультурные прогнозы развития западной цивилизации середины XX – начала XXI вв. : автореф. дисс. канд. филос. наук, спец. 24.00.01 «Теория и история культур» / А. И. Молев – М. : Москов. гос. ун-т культуры и искусств, 2007. – 32 с.
7. **Никифоров А. Л.** Природа философии : основы философии / А. Л. Никифоров. – М. : Идея-Пресс, 2001. – 168 с.
8. **Сеченов И. М.** Избранные философские и психологические произведения / И. М. Сеченов // Под ред. со вступ. ст. и примеч. В. М. Каганова – М. : ОГИЗ, Гос. изд. полит. лит-ры, 1947. – 647 с.
9. **Ушаков Е. В.** Введение в философию и методологию науки : учеб. / Е. В. Ушаков. – М. : Экзамен, 2005. – 528 с.
10. **Хилькевич Е. В.** Эволюция национально-государственного суверенитета в трактовке современной футурологии и прогностики : автореф. дисс. канд. полит. наук, спец. 23.00.02 «Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии» / Е. В. Хилькевич – М. : Ин-т миров. эконом. междунар. отнош. РАН. – М., 2003. – 19 с.

Надійшла до редколегії 15.10.2012

УДК 37.013.73:001.8

Н. М. Філянiна

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ПРИРОДНИЧОНАУКОВОЇ ТА ГУМАНІТАРНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКООСВІТИ

Розглядаються філософсько-методологічні засади створення цілісної ефективної концепції екологічної освіти. Робиться висновок про неможливість її розробки поза гуманітарною сферою, а також наводяться аргументи на користь інтеграції природничонаукової та гуманітарної складової екоосвіти задля відтворення гармонії між людиною та природою.

Ключові слова: екологічна криза, екологічна освіта, природничонаукові знання, гуманітарні знання.

Рассматриваются философско-методологические основания создания эффективной концепции экологического образования. Делается вывод о невозможности ее разработки вне гуманитарной сферы, а также приводятся аргументы в пользу интеграции естественнонаучной и гуманитарной составляющей экообразования с целью восстановления гармонии между человеком и природой.

Ключевые слова: экологический кризис, экологическое образование, естественнонаучные знания, гуманитарные знания.

Philosophical and methodological backgrounds for development of effective concept of ecological education are considered in the article. It is concluded that such a concept could